Een maatwerktraject voor leerlingen met afstand tot onderwijs. Dat biedt VSO De Atlas in Emmen in de maatwerkvoorziening. Anders dan in veel vergelijkbare trajecten zijn leerlingen gegroepeerd op basis van sociaal-emotionele ontwikkeling in plaats van op cognitief vermogen. De opbouw in fases maakt dat leerlingen perspectief en vooruitgang ervaren.

Tekst Yolanthe van der Ree **Infographic** Welmoet de Graaf

De Atlas Emmen is een van de 30 vestigingen van RENN4, het Regionaal Expertisecentrum Noord Nederland. Naast de maatwerkvoorziening beschikt De Atlas Emmen over een vmbo-locatie en een locatie die gericht is op doorstroom naar arbeid. De maatwerkvoorziening telt ruim 50 leerlingen die in een van de vier fases onderwijs aangeboden krijgen. In fase 0 is er nog geen schoolgang; fase 3 bereidt voor op uitstroom richting arbeid of een reguliere vso-groep binnen De Atlas.

Perspectief

Patricia Harwig, locatieleider van de maatwerkvoorziening, schetst de ontwikkeling naar het huidige traject: 'We zijn ooit gestart met twee maatwerkklassen: een klas met uitstroomprofiel arbeid en een met uitstroomprofiel vervolgonderwijs. Daar konden leerlingen soms jaren blijven zitten; bij dezelfde leerkracht in vaak dezelfde groep. We vroegen ons af of we hen niet tekortdeden. Toen hebben we besloten leerlingen niet meer te clusteren op basis van niveau, maar op basis van sociaal-emotionele ontwikkeling. Het perspectief om van de ene fase naar de andere te kunnen doorstromen werkt motiverend.'

Gedragswetenschapper Herma Haagsma: 'Tijdens de intake bekijken we of er iets van schoolgang mogelijk is of nog helemaal niet. Als dat laatste het geval is en de jongere zit volledig thuis, is het advies vaak te starten met dagbesteding. Jan Willem, onze leerkracht in fase 0, kan daar onderwijs aan toevoegen. Dat kan overal zijn zolang het maar niet thuis aan de keukentafel is.'

Jan Willem van Katwijk, ambulante leerkracht/onderwijsbegeleider: 'Ik ontmoet een leerling thuis om kennis te maken en te bekijken of het klikt. Dan onderzoek ik of een leerling bang is voor school, die doos met kinderen, of voor de lessen en de boeken? Vaak blijkt het te gaan om de doos met kinderen en wil een kind wel graag leren. We bieden thuis geen onderwijs, we proberen de leerling altijd te bewegen naar het schoolgebouw te komen. Als dat nog te hoog gegrepen is, kunnen we ook kiezen voor dagbesteding of zorgboerderij en dan ga ik daar op bezoek en biedt schoolwerk aan. Soms spreek ik af in een bibliotheek of op de oude basisschool als dat een veilige plek is. Dan zetten we van daaruit stappen. Doel is altijd wennen aan onderwijs en terugkeer naar school.'

Patricia Harwig: 'Als het eenmaal lukt om hier op school in een aparte ruimte te zijn, gaan we rustig wennen in fase 1. Als dat goed gaat en als ze met andere leerlingen om zich heen kunnen functioneren, sluiten we fase 0 af en start fase 1. In die fase werken we ernaar toe dat leerlingen twee tot drie keer per week een paar uur op school zijn. Het streven is dat zij na fase 1 minimaal 16 uur belastbaar zijn. In fase 3 zijn ze in principe de hele week belastbaar. Dat hoeft niet fulltime op school te zijn, maar bijvoorbeeld in combinatie met een dagbestedings- of stageplek.'

Sociaal-emotionele ontwikkeling

De leerlingen in de maatwerkvoorziening zijn gegroepeerd op basis van sociaal-emotionele ontwikkeling. De groepsdoelen zijn daaraan gekoppeld. Elke klas heeft een leerkracht en een leerkrachtondersteuner. Patricia Harwig: 'De ondersteuner zoekt onder meer naar maatschappelijk relevante stages die niet direct gericht zijn op een vak. De stages sluiten aan bij de fase waarin de leerlingen zitten. Het gaat er bij ons om dat leerlingen maatschappijvaardig worden. Dat betekent dat zij zo zelfstandig mogelijk moeten kunnen functioneren in de maatschappij.'

Herma Haagsma: 'In fase 1 gaat het nog niet om maatschappijvaardig worden, maar om 'hoe verhoud ik me tot een leerkracht, in een schoolgebouw?'. In deze fase lopen ze ook nog geen stage, maar zijn ze al wel bezig met de voorbereiding. Hoe gedraag ik me op een stageplek, hoe voer ik een sollicitatiegesprek, dat soort vragen. De stage in fase 2 doet al meer beroep op maatschappijvaardigheid. Leerlingen die dat aankunnen gaan bijvoorbeeld elke week een paar uur naar een verzorgingstehuis om met bewoners te wandelen of te helpen tijdens een maaltijd, een spelletje te spelen. In fase 3 worden interne en externe stages gezocht die aansluiten bij de arbeidsroute en waarin het leren van een vak een rol gaat spelen. Heel beschermd nog en klein. Als de belastbaarheid van een leerling toeneemt kunnen ook de uitdagingen in een stage groter worden.'

'Het gaat er bij ons om dat leerlingen maatschappijvaardig worden'

Evalueren
Elke tien weken wordt voor iedere leerling geëvalueerd welke stappen er gezet zijn. Dan zit iedereen die bij de leerling betrokken is om tafel. Patricia Harwig: 'Dat is een flink gezelschap. Met elkaar lopen we de doelen na die voor iedere leerling zijn geformuleerd. Daarvan moeten ze 80 procent behalen om te kunnen doorstromen naar de volgende fase. De een heeft daar één periode van 10 weken voor nodig, een ander twee of drie of een jaar.

Leerplicht is betrokken bij het traject, maar is niet bij alle evaluaties aanwezig. 'Alleen als het niet gaat zoals het bedacht is', zegt leerplichtambtenaar Jeanet Veenstra. 'Als mijn aanwezigheid meerwaarde heeft, als er sprake is van verzuim of stagnatie, dan sluit ik aan. We bekijken dan of er nog iets aangepast kan worden, doet iedereen nog wat ie moet doen, hebben we de juiste hulpverlening ingeschakeld? Handhaven heeft meestal totaal geen zin.'

Jan Willem van Katwijk: 'Wat mij betreft zou de vraag moeten zijn 'wat heeft een kind nodig om zich optimaal te kunnen ontwikkelen?'. En niet 'wat moeten we doen om een kind vijf dagen per week in een schoolgebouw te laten zijn?'. Als we die omslag in denken kunnen maken, kan je uitleggen dat een kind twee dagen op school is, dan een dag thuis uitrust en vervolgens nog 2 twee dagen dagbesteding of stage doet.'

'Als je eenmaal hebt ontdekt wat iemand wél kan, durft en wil, kan het snel gaan met de ontwikkeling'

Jeanet Veenstra: 'Ik ben het daarmee eens. Voor sommige kinderen is af en toe een pauze heel nuttig en in het belang van de ontwikkeling. Dat zou mogelijk moeten zijn zonder dat er een vrijstelling wordt afgegeven. Met een vrijstelling verdwijnt een kind uit beeld en ziet niemand meer toe op zijn of haar ontwikkeling. Dat moeten we niet willen.'

Jan Willem van Katwijk: 'We hebben allerlei briljante figuren onder onze leerlingen die het niet redden in het schoolsysteem. Vlogger Enzo Knol komt bij ons vandaan, en we hebben Lars de molenaar die niet kon functioneren op school, maar nu zelfstandig een molen runt. Als je eenmaal hebt ontdekt wat iemand wél kan, durft en wil, kan het snel gaan met de ontwikkeling. De combinatie van onderwijs en zorg is daarbij eigenlijk altijd nodig en daar zit nu net de bottleneck in dit land.'

Zorg in de school
Patricia Harwig: 'We gaan richting een omgeving waarin we diverse interventies kunnen inzetten die leerlingen nodig hebben om schoolgang wat makkelijker te maken. Geen behandeling, maar meer handvatten voor collega's om een passend aanbod te kunnen doen. Cognitieve gedragsvorming, creatieve vorming, muziek en drama, hond in de school. We beginnen kleinschalig vanuit het schoolbudget en als blijkt dat het effect heeft, hopen we de interventies te kunnen uitbreiden in aantal en in uren.'

'Daarnaast zouden we de zorg ook graag invliegen. We draaien daarom met een zorginstelling een pilot voor 15 uur per week voor leerlingen in fase 1 die een nog heel kwetsbare schoolgang hebben. Het liefst willen we toe naar 40 uur per week om de verbinding tussen zorg en onderwijs te kunnen maken. Dat werkt vele malen beter dan wanneer het gescheiden blijft en leerlingen voor zorg de school uit moeten. Voor de pilot krijgen we financiering vanuit de gemeente en we hopen dat deze financiering structureel gaat worden. Ook de ondersteuning van het systeem om de leerling heen zou dan meer aandacht moeten krijgen. Want dat is vaak ook nodig om de schoolgang te bevorderen. En ja, dat kost geld, maar wij zijn ervan overtuigd dat het uiteindelijk kostenbesparend zal werken.'

Fasering maatwerktraject

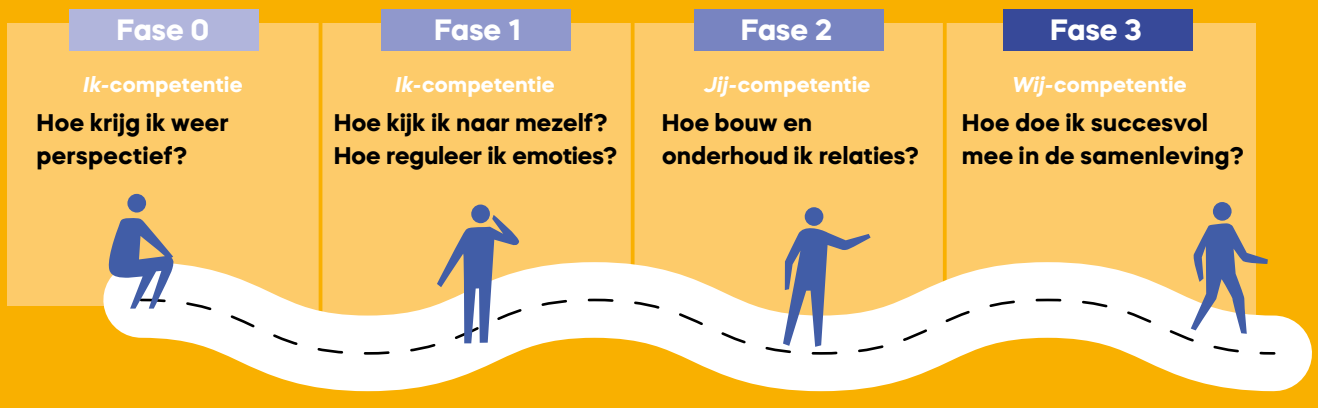

DOEL

Wennen aan onderwijs
Opbouw naar schoolgang

Veilig voelen in schoolse setting
Aantal uren per week onderwijs

Eigen doelen stellen
Aantal dagen (delen) in de klas

Uitstroom of doorstroom
Volledige week op school/stage, voorbereiding uit- of doorstroom